

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

เทคโนโลยีมีบทบาทสำคัญที่ผลักดันให้หลายสิ่งหลายอย่างก้าวหน้าไปอย่างมากและรวดเร็ว และอาจจะยังผลทำให้แนวความคิดของคนเราเปลี่ยนไปอย่างรวดเร็วด้วย (De Bono, 1969 อ้างถึงใน Davies Ivor K., 1972) ความรู้ด้านเทคโนโลยีได้กลายเป็นรากฐานสำคัญของการพัฒนาในวงการต่าง ๆ อย่างแพร่หลาย จนอาจกล่าวได้ว่า โลกวันนี้คือโลกแห่งเทคโนโลยี

เมื่อมีการนำเทคโนโลยีมาใช้ในวงการศึกษาก็เรียกชื่อเฉพาะว่า เทคโนโลยีการศึกษา (Educational Technology)

สำหรับความหมายของเทคโนโลยีการศึกษานั้น ได้มีสถาบันการศึกษาและนักการศึกษาหลายท่านให้ความหมายไว้มากมายพอสรุปได้ว่า เทคโนโลยีการศึกษา คือ วิธีการนำบุคคล องค์กร แนวความคิดและกระบวนการตลอดจนวัสดุ อุปกรณ์อันเป็นผลิตรกรรมทางวิทยาศาสตร์และวิศวกรรมมาใช้ร่วมกันอย่างมีระบบ เพื่อแก้ไขปัญหาและพัฒนาคุณภาพทางการศึกษา (Carter V. Good, 1973 ; AECT, 1977 ; วิจิตร ศรีสอ้าน, 2517)

เทคโนโลยีการศึกษา ไม่ใช่แขนงวิทยาการเดี่ยวโดด ๆ (a discipline) แต่เป็นวิธีการเชิงสหวิทยาการ (inter-disciplinary) ของกระบวนการทั้งหมดของการเรียนการสอน เทคโนโลยีการศึกษาเป็นการนำเอาวิธีระบบเข้ามามีใช้ในการศึกษา เพื่อให้การจัดการศึกษาดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ (Efficiency) ประสิทธิภาพ (Productivity) และประหยัดค้ำค่า (Economy) ดังนั้นเทคโนโลยีการศึกษาจึงเป็นการประยุกต์ใช้หลักการทฤษฎีอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องในการศึกษา เช่น ทฤษฎีทางจิตวิทยาการศึกษา (Educational

Psychology Theory) ทฤษฎีการสื่อสาร (Communications Theory) ทฤษฎีโสตทัศน์ (Audiovisual Theory) และหลักการของวิธีระบบ (Systematic Approach) เข้าด้วยกัน (ไชยยศ เรื่องสุวรรณ, 2526)

เมื่อเทคโนโลยีการศึกษา เป็นศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับวิธีการที่ย้ำในเรื่องความสำคัญของวิธีระบบ (Systematic Identification) พัฒนาการ (Development) การรวบรวม หรือการจัดรูปแบบองค์การ (Organization) และการใช้ (Utilization) แหล่งการเรียนรู้ เพื่อเกื้อหนุนให้ผู้เรียนเรียนรู้ได้ด้วยความสะดวกและมีประสิทธิภาพ ดังนั้นงานทางเทคโนโลยีการศึกษาจึงย่อมต้องการบุคลากรที่มีความสามารถเฉพาะด้านมาปฏิบัติดำเนินงานเป็นนักจัดระบบการสอน ออกแบบและพัฒนาการเรียนการสอน ทำหน้าที่จัดระบบการสอนให้เกิดผลดีตามความสามารถและความถนัดของผู้เรียน (ชัยยงค์ พรหมวงศ์, 2529)

สมาคมสื่อสารและเทคโนโลยีการศึกษาแห่งสหรัฐอเมริกา หรือ AECT (The Association for Educational Communications and Technology) (Brown and others, 1972) ได้กล่าวถึงนักเทคโนโลยีการศึกษาไว้ว่า

"งานอาชีพใหม่ (เทคโนโลยีการสอน) นี้บุคลากรควรสามารถเป็นผู้นำในการออกแบบ (Design) การปฏิบัติให้บังเกิดผลสมบูรณ์ (Implementation) และการประเมินผล (Evaluation) การจัดการศึกษาด้วยการใช้สื่อได้เป็นอย่างดี ความสำเร็จหรือล้มเหลวในการจัดการศึกษาในอนาคตขึ้นอยู่กับข้อกำหนดบทบาท และหน้าที่ของบุคลากรและแหล่งทรัพยากร ที่คนกลุ่มนี้นำมาใช้ในการศึกษา"

AECT (1977) ยังได้กำหนดบทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบของนักเทคโนโลยีการศึกษา ในด้านต่าง ๆ ดังนี้

1. การบริหารหน่วยงาน (Organization Management)
2. การบริหารบุคคล (Personal Management)
3. การวิจัย (Research)
4. การออกแบบ (Design)
5. การผลิต (Production)

6. การประเมินผลและเลือกใช้ (Evaluation & Selection)
7. การให้การสนับสนุนและการจัดหา (Support & Supply)
8. การใช้ (Utilization)
9. การเผยแพร่ (Dissemination)

ชัยยงค์ พรหมวงศ์ (2533) กล่าวถึง บทบาทของนักเทคโนโลยีการศึกษาว่า จะต้องทำหน้าที่เป็น

1. ผู้ออกแบบการสอน (Instructional Designer) ด้วยการออกแบบ และกำหนดวิธีการสอน
2. ผู้เชี่ยวชาญด้านสื่อ (Media Specialist) ในการเลือกและผลิต สื่อในรูปของชุดการสอน
3. ผู้เชี่ยวชาญด้านการประเมิน (Evaluation Specialist) ในการ วางแผนการวัดและประเมินผลการสอน

สุวิมล วัชรภักย์ (2524) ได้กล่าวถึง บทบาทของผู้เชี่ยวชาญทางสื่อการสอน ซึ่งเป็นผู้จบการศึกษาสาขาสื่อการสอนว่า คือผู้ที่

1. วางแผนการผลิตวัสดุ รวมทั้งการเขียนบทภาพยนตร์ โทรทัศน์ สไลด์
2. ช่วยให้คำแนะนำในการเลือกใช้อุปกรณ์ให้ถูกต้อง เพื่อให้การใช้ อุปกรณ์มีประสิทธิภาพที่สุด
3. เป็นผู้ให้คำแนะนำ ให้ความรู้เกี่ยวกับวิทยาการสมัยใหม่
4. ดำเนินการติดตามผลการใช้สื่อ
5. วิจัยเรื่องเกี่ยวกับสื่อการสอน เพื่อนำผลมาใช้ในการปรับปรุงการใช้ และการผลิตสื่อการสอน
6. วัดและประเมินผลสื่อต่าง ๆ ที่ผลิตขึ้น

ดร.เปรี๊ยะ กุมท (เอกสารประกอบการสัมมนา เรื่อง บทบาทและหน้าที่ของ
นักเทคโนโลยีการศึกษาในทัศนะของผู้บริหาร, 2527) กล่าวว่า

"บทบาทของนักเทคโนโลยีการศึกษา คือ นักออกแบบระบบวิธีการ
ทำงานและนักออกแบบสื่อการศึกษาหรือสื่อการเรียนการสอน นักเทคโนโลยี
การศึกษาไม่ใช่ Technician ที่ทำหน้าที่จัดหา ผลิตสื่อการสอนและควบคุม
เครื่อง สไลด์ทัศนูปกรณ์ต่าง ๆ แต่นักเทคโนโลยีการศึกษาจะต้องสามารถ
ออกแบบหรือวางแผนให้เกิดระบบการศึกษาที่มีประสิทธิภาพ "

บุญเลิศ ดาศรี (สรุปผลสัมมนาเรื่อง แนวโน้มหลักสูตรวิชาเทคโนโลยีการศึกษา
และความต้องการของหน่วยงาน, 2524) กล่าวถึง หน่วยงานที่ต้องการนักเทคโนโลยี
การศึกษาและคุณลักษณะของนักเทคโนโลยีการศึกษา ดังนี้คือ

หน่วยงานที่ต้องการนักเทคโนโลยีการศึกษามีทั้งหน่วยงานของรัฐบาล
รัฐวิสาหกิจ และเอกชน ซึ่งทั้ง 3 หน่วยงานมีลักษณะของงานดังนี้ คือ

1. การจัดการศึกษา ซึ่งหน่วยงานและสถาบันการศึกษาจะทราบว่าจะต้อง
ใช้นักเทคโนโลยีการศึกษาจำนวนเท่าใดและเมื่อใด
 2. การจัดการฝึกอบรม เรียกนักเทคโนโลยีการศึกษาในรูปแบบนี้ว่า
นักเทคโนโลยีการศึกษาฝึกอบรม โดยการฝึกอบรมจะนำแนวคิดของการใช้สื่อการเรียน
การสอนมาใช้ในการฝึกอบรม เพื่อพัฒนาหน่วยงาน
 3. การเผยแพร่ เป็นการประชาสัมพันธ์ให้รู้จักหน่วยงาน และนโยบาย
ของหน่วยงาน
 4. การประชาสัมพันธ์ นักเทคโนโลยีการศึกษาจะต้องมีความสามารถในการ
นำสื่อมาใช้ เพื่อให้การประชาสัมพันธ์บรรลุเป้าหมาย
 5. การโฆษณา เหมือนกับการประชาสัมพันธ์
หน้าที่ของนักเทคโนโลยีการศึกษา คือ
1. แนะนำและวางแผนการใช้วัสดุอุปกรณ์ทาง สไลด์ทัศนูปกรณ์ให้วิทยากร

เพื่อเพิ่มพูนประสิทธิภาพของการสอน

2. มอบหมาย และกำกับดูแลงานจัดทำ สไลด์ทัศนูปกรณ์ เพื่อใช้ในการศึกษา
3. วางระบบและแนวทางปฏิบัติเกี่ยวกับการเก็บรักษาและปรับปรุงวัสดุอุปกรณ์ให้อยู่ในสภาพที่ใช้งานได้

จากที่กล่าวมา จะเห็นได้ว่าแนวคิดด้านเทคโนโลยีการศึกษาได้เปลี่ยนแปลงไปมาก ไม่เน้นเพียงวัสดุอุปกรณ์เท่านั้น แต่รวมถึงการนำวิธีระบบเข้ามาใช้ในวงการศึกษา และยอมรับว่าวิธีระบบในการศึกษา คือ เทคโนโลยีการศึกษา (Gagne and Briggs, 1979) ดังนั้น บทบาทของนักเทคโนโลยีการศึกษาจึงเปลี่ยนด้วย นักเทคโนโลยีการศึกษาไม่ใช่เป็นเพียงผู้ใช้หรือผลิตวัสดุอุปกรณ์เท่านั้น แต่ได้กลายเป็นผู้นำทางการศึกษาในฐานะผู้วางแผนและพัฒนาการศึกษาด้วยระบบการสอน (ไชยยศ เรืองสุวรรณ, 2526) งานทางเทคโนโลยีการศึกษา จึงต้องการบุคลากรที่มีความสามารถเฉพาะด้านมาปฏิบัติงาน (ชัยยงค์ พรหมวงศ์, 2529)

กรุงเทพมหานครเป็นหน่วยงานหนึ่งซึ่งรับผิดชอบจัดการประถมศึกษาให้แก่เด็กในวัยการศึกษาภาคบังคับทั่วประเทศ กรุงเทพมหานคร ได้เล็งเห็นความสำคัญของเทคโนโลยีการศึกษา ดังในแผนพัฒนาการศึกษากรุงเทพมหานคร ฉบับที่ 2 พ.ศ. 2525-2529 (สำนักการศึกษา, 2525) และฉบับที่ 3 พ.ศ. 2530-2534 (สำนักการศึกษา, 2531) ได้เน้นให้นำนวัตกรรมและเทคโนโลยีทางการศึกษามาใช้เพื่อพัฒนาการเรียนการสอนให้มีคุณภาพดีขึ้น และยังจัดให้มีการสอบแข่งขันเพื่อบรรจุเป็นข้าราชการครูกรุงเทพมหานคร ตำแหน่งครูสไลด์ทัศนศึกษา ขึ้นเป็นครั้งแรกในปี พ.ศ. 2531 โดยกำหนดวุฒิปริญญาตรีทางการศึกษา สาขา สไลด์ทัศนศึกษา หรือเทคโนโลยีทางการศึกษา (สำนักการศึกษา, 2531) ให้ทำหน้าที่ในการผลิต บริการ จัดเก็บซ่อมแซมและบำรุงรักษา สไลด์ทัศนูปกรณ์รวมทั้งปฏิบัติงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง และมอบให้ผู้บริหารโรงเรียนเป็นผู้กำหนดชั่วโมงการปฏิบัติงาน สไลด์ทัศนศึกษา ชั่วโมงปฏิบัติการสอนของครู สไลด์ทัศนศึกษา (สำนักการศึกษา, 2531)

นอกจากกำหนดให้มีครูโสตทัศนศึกษาเป็นผู้นำนวัตกรรมและเทคโนโลยีทางการศึกษามาใช้สนับสนุนกิจกรรมการเรียนการสอนแล้ว สำนักงานการศึกษา กรุงเทพมหานคร ยังได้ดำเนินการผลิตต้นแบบสื่อการสอนทั้งประเภทวัสดุ และอุปกรณ์แจกจ่ายให้ทุกโรงเรียนในสังกัด รวมทั้งบริการให้ยืมสื่อประเภทโสตทัศนอุปกรณ์ และจัดอบรมสัมมนาด้านโสตทัศนศึกษาแก่บุคลากรในโรงเรียนเป็นประจำทุกปี (สำนักงานการศึกษา, 2534) แต่ปัญหาด้านโสตทัศนศึกษาในโรงเรียนก็ยังคงมีอีกมาก จากการศึกษาการใช้สื่อการสอนของครูโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร (คณะครูกรุงเทพมหานคร, 2530) พบว่า ครูโสตทัศนศึกษามีชั่วโมงสอนเท่า ๆ กับครูผู้สอน และเมื่อฝ่ายสื่อการเรียนการสอนสำนักงานการศึกษา (2532) ได้ทำการศึกษาเรื่องความต้องการสื่อการเรียนการสอนของโรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานคร ก็ได้พบว่า ครูผู้สอนขาดผู้ให้คำแนะนำในการใช้สื่อการสอน ซึ่งอาจจะเป็นผลมาจากการที่ครูโสตทัศนศึกษามีชั่วโมงสอนมากจนไม่สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้ตามที่ควร ปัญหาสำคัญประการหนึ่งที่พบคือ ด้านคุณสมบัติเฉพาะสาขาวิชา จากรายงานสถิติการศึกษาของกรุงเทพมหานคร ปีการศึกษา 2536 พบว่า มีครูซึ่งสำเร็จการศึกษาสาขาโสตทัศนศึกษา หรือเทคโนโลยีทางการศึกษาในระดับปริญญาโท 12 คน และระดับปริญญาตรี 204 คน อนุปริญญา 2 คน แต่เมื่อสำรวจจำนวนครูโสตทัศนศึกษา กลับพบว่า มีเพียง 57 คน ซึ่งมีวุฒิการศึกษาตรงกับงานที่ปฏิบัติ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของทรงชัย ลิ้มพฤษภ์ (2532) ที่พบว่า ครูโสตทัศนศึกษาโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร เขตบางเขนส่วนใหญ่ไม่ได้สำเร็จการศึกษาด้านโสตทัศนศึกษา นอกจากที่ครูซึ่งสำเร็จการศึกษาด้านโสตทัศนศึกษา ไม่ได้รับมอบหมายให้ปฏิบัติงานด้านโสตทัศนศึกษา และการที่ครูโสตทัศนศึกษามีชั่วโมงสอนมากจนไม่สามารถปฏิบัติหน้าที่ตามบทบาทได้นั้น สาเหตุสำคัญอีกประการหนึ่งก็อาจเนื่องมาจากครูโสตทัศนศึกษาซึ่งส่วนใหญ่ไม่มีคุณวุฒิทางโสตทัศนศึกษา หรือเทคโนโลยีการศึกษา จึงมีข้อจำกัดด้านความรู้ความสามารถเฉพาะสาขา ความเข้าใจในขอบข่ายของงานและบทบาทของครูโสตทัศนศึกษาที่ควรปฏิบัติงานส่วนมากจึงเป็นด้านการให้บริการ และผลิตสื่อการสอน (สุวรรณ โชติสุกานต์, 2522) ส่วนบทบาทด้านการวิจัย การออกแบบและการพัฒนา การเลือกและการใช้ และการบริหารซึ่งมีความสำคัญยิ่งต่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษาจึงขาดหายไป บุคลากรและงานด้าน

ไสตัทศนศึกษาจึงลดความสำคัญลง เนื่องจากไม่สามารถแสดงบทบาทในการสนับสนุนการจัด การเรียนการสอนได้อย่างเด่นชัด จึงเป็นเรื่องที่น่าสนใจศึกษาถึงบทบาทที่คาดหวังและบทบาท ที่เป็นจริงของครูไสตัทศนศึกษา ตามการรับรู้ของครูไสตัทศนศึกษา ในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร ที่สำเร็จการศึกษาสาขาไสตัทศนศึกษา กับครูไสตัทศนศึกษาที่ไม่ได้ สำเร็จการศึกษาสาขาไสตัทศนศึกษา การที่ครูไสตัทศนศึกษา จะปฏิบัติตามบทบาทของ ตนได้สมบูรณ์เพียงใดนั้น นอกจากเข้าใจในบทบาทและหน้าที่ที่ควรปฏิบัติแล้วก็จำเป็นต้อง ยอมรับ และพิจารณาผลการปฏิบัติงานของตนเอง ตลอดจนมองหาความคลาดเคลื่อน ระหว่างบทบาทที่เป็นจริงและบทบาทที่คาดหวังไว้ เพื่อให้ได้แนวทางในการปรับปรุงแก้ไข นำไปสู่จุดมุ่งหมายอย่างชัดเจนและมีประสิทธิภาพ

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อเปรียบเทียบบทบาทที่คาดหวังและบทบาทที่เป็นจริงของครูไสตัทศนศึกษา ตามการรับรู้ของครูไสตัทศนศึกษา
2. เพื่อเปรียบเทียบบทบาทที่คาดหวัง และบทบาทที่เป็นจริงของครูไสตัทศนศึกษา ตามการรับรู้ของครูไสตัทศนศึกษาที่สำเร็จการศึกษาสาขาไสตัทศนศึกษา กับครูไสตัทศนศึกษา ที่ไม่ได้สำเร็จการศึกษาสาขาไสตัทศนศึกษา

คำถามในการวิจัย

1. บทบาทที่คาดหวังกับบทบาทที่เป็นจริงของครูไสตัทศนศึกษาตามการรับรู้ของ ครูไสตัทศนศึกษาเป็นอย่างไร
2. บทบาทที่คาดหวังกับบทบาทที่เป็นจริงของครูไสตัทศนศึกษา ตามการรับรู้ของ ครูไสตัทศนศึกษาที่สำเร็จการศึกษาสาขาไสตัทศนศึกษา กับครูไสตัทศนศึกษาที่ไม่ได้สำเร็จ การศึกษาสาขาไสตัทศนศึกษา มีความแตกต่างกันหรือไม่

ขอบเขตของการวิจัย

1. การวิจัยนี้มุ่งศึกษาและเปรียบเทียบบทบาทที่คาดหวัง กับบทบาทที่เป็นจริงของครูโสตทัศนศึกษาตามการรับรู้ของตนเอง ในด้านการบริการและให้คำปรึกษา การผลิต การเลือกและการใช้ การออกแบบและพัฒนา การบริหารและการวิจัย
2. ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นครูโสตทัศนศึกษา ซึ่งปฏิบัติหน้าที่ในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร ปีการศึกษา 2536

คำจำกัดความในการวิจัย

1. บทบาท หมายถึง หน้าที่และความรับผิดชอบที่จะต้องทำหรือปฏิบัติทั้งโดยตรงและโดยอ้อม
2. บทบาทที่เป็นจริง หมายถึง หน้าที่และความรับผิดชอบที่ได้กระทำหรือปฏิบัติจริงของครูโสตทัศนศึกษา ในด้านการบริการและให้คำปรึกษา ด้านการผลิต ด้านการเลือกและการใช้ ด้านการออกแบบและการพัฒนา ด้านการบริหาร และด้านการวิจัย
3. บทบาทที่คาดหวัง หมายถึง หน้าที่และความรับผิดชอบที่ควรปฏิบัติหรือต้องปฏิบัติของครูโสตทัศนศึกษาในด้านการบริการและให้คำปรึกษา ด้านการผลิต ด้านการเลือกและการใช้ ด้านการออกแบบและการพัฒนา ด้านการบริหาร และด้านการวิจัย
4. การรับรู้ หมายถึง ความรู้สึก ความเข้าใจ การรับทราบ การยอมรับ และการสังเกตเห็น เกี่ยวกับบทบาทของครูโสตทัศนศึกษา ในด้านการบริการและให้คำปรึกษา ด้านการผลิต ด้านการเลือกและการใช้ ด้านการออกแบบและการพัฒนา ด้านการบริหาร และด้านการวิจัย
5. ครูโสตทัศนศึกษา หมายถึง บุคคลที่ได้รับมอบหมายให้มีหน้าที่ความรับผิดชอบในกิจกรรมที่เกี่ยวกับงานด้านโสตทัศนศึกษา หรือเทคโนโลยีการศึกษาในโรงเรียน

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทำให้ทราบถึงการรับรู้ด้านบทบาทที่คาดหวังและบทบาทที่เป็นจริงของครู-
โสตทัศนศึกษา จากครูโสตทัศนศึกษา
2. ผลการวิจัยเป็นแนวทางให้ครูโสตทัศนศึกษา ในโรงเรียนประถมศึกษา
สังกัดกรุงเทพมหานคร ได้ตระหนักถึงบทบาทของตนเอง และปรับปรุงให้มีคุณภาพยิ่งขึ้น
3. เป็นแนวทางสำหรับผู้บริหารโรงเรียน และสำนักการศึกษา กรุงเทพมหานคร
ในการแก้ปัญหา และปรับปรุงประสิทธิภาพของครูโสตทัศนศึกษา ให้เป็นไปตามบทบาทที่คาดหวัง